

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО АУДІЮВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена розгляду питань реалізації принципів навчання англomовного аудіювання учнів початкової школи в навчально-методичному комплексі для початкової школи. Досліджені принципи навчання аудіювання в початковій школі, зміст яких зумовлений особливостями сучасної діяльнісної особистісно-орієнтованої культуровідповідної і комунікативно спрямованої концепції навчання іноземних мов. Розглядаються функції аудіювання. Пропонуються вправи у навчанні аудіювання як самостійного рецептивного виду мовленнєвої діяльності. Даються практичні рекомендації щодо упровадження визначених принципів у навчально-методичному комплексі з англійської мови для початкової школи.

Статья посвящена вопросам реализации принципов обучения англоязычного аудирования учащихся начальной школы в учебно-методическом комплексе для начальной школы. Исследуются принципы обучения аудированию в начальной школе, содержание которых обусловлено особенностями современной деятельностной личностно-ориентированной культуросоответствующей и коммуникативно ориентированной концепции обучения иностранным языкам. Рассматриваются функции аудирования. Предложены упражнения по обучению аудированию как самостоятельному виду речевой деятельности. Даются практические рекомендации по реализации определенных принципов в учебно-методическом комплексе по английскому языку для начальной школы.

The article deals with the issues of realizing in the coursebook for primary school children the principles of teaching English language listening comprehension. The principles of teaching English language listening comprehension are analyzed in the light of their content, pertaining to the modern activity personality-oriented cultural and communicative-oriented concept of teaching foreign languages. The functions of listening comprehension are investigated. The exercises for teaching listening comprehension as one of the four main skills are suggested. Practical recommendations towards the implementation of the outlined principles in the coursebook for young learners are outlined.

Формування у молодших школярів умінь розуміння сприйнятого на слух іншомовного мовлення становить одне із першочергових завдань початкового етапу навчання дітей англійської мови. Адже ознайомлення з цією мовою і новим для учнів англomовним середовищем розпочинається тривалий час відбувається переважно у звуковому кодi. Тому аудіювання становить основу іншомовного спілкування, з нього починається оволодіння усною комунікацією [15, с. 117–119].

Разом із тим, незважаючи на достатньо великий обсяг праць, присвячених навчанню аудіювання в школі (Т.В. Бабенко, М.Л. Вайсбурд, Н.І. Гез, Н.В. Елухіна, Н.Є. Жеренко, С.Л. Захарова, І.О. Зімня, Т.В. Лотарева, О.Б. Метьолкіна, Г.В. Рогова, Л.В. Ягенич, G. Brown, T. Lynch, W. M. Rivers, P. Ur та ін.), а також на значний дидактичний потенціал сучасної аудіо-, відео-, комп'ютерної техніки для раціоналізації процесу формування адитивних навичок і вмінь, навчанню аудіювання як самостійному виду мовленнєвої діяльності в практиці масового викладання англійської мови в початковій школі не приділяється достатньо уваги. Дані спостережень і співбесід з учителями, доповнені вивченням спеціальних джерел [4, с. 161], засвідчують прикру реальність: аудіювання в школі (передусім в початковій, в якій закладаються основи іншомовного слухання) розглядається в основному як побічний продукт говоріння. Тому на уроках як самостійний вид мовленнєвої діяльності воно використовується епізодично і в ситуаціях, не завжди наближених до автентичних.

Зазначений вище стан проблеми зумовлює **актуальність нашої статті, мета** якої полягає у розгляді принципів навчання іншомовного аудіювання у початковій школі, реалізація яких засобами навчально-методичного комплексу (НМК) з англійської мови покликана сприяти підвищенню якості навчання англomовного аудіювання дітей молодшого шкільного віку. Своєчасність вирішення цього питання зумовлена наступними чинниками.

По-перше, недостатньою кількістю вправ для формування у молодших школярів аудитивних навичок і вмінь в підручниках, рекомендованих МОН України як основні підручники з англійської мови для учнів 2–4 класів [21, с. 5]. По-друге, відсутністю в НМК і базових підручниках матеріалів для формування у дітей, які розпочинають вивчати англійську мову, стратегій в аудіюванні, необхідних для забезпечення їхньої освітньої автономії [21, с. 5]. По-третє, обмеженістю можливостей створення іншомовного середовища для формування умінь слухати і розуміти англійське мовлення через брак звукових супроводів до деяких НМК і підручників. По-четверте, недостатнім забезпеченням широкого загалу вчителів за відсутністю книжок для вчителя (з грифом МОН) спеціальними матеріалами для організації процесу навчання аудіювання, зокрема адитивними текстами, завданнями до них, які передують слуханню, а також тестами для контролю розуміння прослуханого. По-п'яте, суб'єктивним фактором, зумовленим все ще недостатньою поінформованістю вчителів з ключових питань організації навчання іншомовного аудіювання, що засвідчено даними спостережень і співбесід (наших і деяких зарубіжних учених) [4, с. 161].

За цих умов актуальності набуває питання щодо підвищення ролі підручника/НМК як носія сучасного методичного стандарту навчання іншомовного аудіювання дітей молодшого шкільного віку, ознайомлення і робота з яким позитивно впливатиме на вдосконалення методичної компетенції вчителя і цим сприятиме більш результативному вирішенню ним завдань навчання аудіювання, задекларованих у сучасних нормативних матеріалах.

Під методичним стандартом навчання аудіювання, виходячи з сутності поняття «сучасний методичний стандарт навчання іноземних мов у школі» [13, с. 5–12], правомірно розуміти систему сучасних методичних уявлень стосовно навчання аудіювання у початковій ланці шкільного курсу з іноземної мови. Його компонентами є: концепція, принципи, добір мовного і мовленнєвого матеріалу, методи і прийоми навчання, ефективність навчальної роботи.

Виокремимо і зосередимо увагу на принципах навчання аудіювання в початковій школі, зміст яких має бути зумовленим особливостями сучасної діяльнісної особистісно-орієнтованої культуровідповідної і комунікативно спрямованої концепції навчання іноземних мов, а реалізація яких має сприяти втіленню цієї концепції на практиці шляхом взаємодії провідних функцій НМК, як-от: комунікативно-навчаючої, інформаційної, організаційно-управлінської, мотивуючої, компенсаторної, адаптивно-оптимізуючої та професійно-моделюючої (оскільки навчання за якісним НМК сприяє вдосконаленню методичної компетенції вчителя) [18].

Аналіз праць з теорії і практики підручникотворення, а також навчання аудіювання, доповнений власним досвідом викладання англійської мови дітям молодшого шкільного віку і створенням НМК для початкової школи, переконують у правомірності наступного підходу до організації навчального процесу з аудіювання засобами НМК у початковій школі.

Для оволодіння молодшими школярами аудіювання як умінням і як самостійним видом мовленнєвої діяльності на рівні елементарного користувача (з виділенням у межах А1 двох практичних локальних рівнів: 1) А 1.1. – другий клас; 2) А 1.2. – третій-четвертий класи) [7] технологія навчання іншомовного аудіювання, закладена в НМК з англійської мови для початкової школи, повинна базуватися на наступних принципах:

- врахування особливостей і можливостей навчання аудіювання як рецептивного виду мовленнєвої діяльності у початковій школі;
- опори на досвід молодших школярів в аудіюванні у сфері рідної мови;
- врахування вікових та індивідуальних психологічних особливостей молодших школярів при навчанні аудіювання;
- автентичності навчальних матеріалів;
- дидактичної цінності аудитивних матеріалів;
- комунікативної організації процесу сприйняття аудитивної інформації різних рівнів і жанрів мовлення;
- забезпечення освітньої автономії молодших учнів у процесі навчання англійського аудіювання.

Розглянемо ці принципи.

Розпочнемо із з'ясування сутності принципу врахування особливостей і можливостей навчання аудіювання як рецептивного виду мовленнєвої діяльності в початковій школі. Адже

ця методична дія авторів є вихідною при визначенні методологічних засад технології навчання аудіювання, яка має бути закладена у відповідному НМК.

Як відомо, під аудіювання розуміють складну рецептивну мисленнево-мнемічну діяльність, пов'язану із сприйняттям і активною переробкою інформації, закладеної в усному мовленнєвому повідомленні. Процес аудіювання забезпечується механізмами слухового сприйняття осмислення, внутрішнього приговорювання, сегментування мовленнєвого ланцюга, слухової короткочасної пам'яті, самоконтролю, ймовірного прогнозування (В.А. Артемов, М.Л. Вайсбурд, Н.Є. Єлухіна, М.І. Жинкін, І.О. Зімня, Г.В. Рогова та ін.). В науково-методичній літературі визначають труднощі аудіювання, пов'язані з особливостями компонентів його змісту (лінгвістичним, психологічним і методологічним) і окреслюють шляхи їх долання в початковій школі [15].

При комунікативно-орієнтованому навчанні іноземної мови аудіювання використовують у двох функціях – як мету і як засіб навчання. Аудіювання передусім є **метою навчання**: учні мають навчитися розуміти інформацію, яку вони сприймають на слух, у межах, визначених чинною програмою. Для початкової школи важливо забезпечити повне розуміння прослуханого тексту. Водночас аудіювання використовують у функції **засобу навчання**, оскільки за його допомогою відбувається: 1) формування звукового (фонетичного, інтонаційного) образу англійської мови; 2) ознайомлення дітей з фонологічними ознаками нового мовного і мовленнєвого матеріалу; 3) з навчанням техніки читання вголос, оскільки до складу механізмів техніки читання входять також і слухові образи. Слух у цьому механізмі виконує функцію контролю за правильністю озвучення тексту, полегшуючи його озвучення.

Отже, з урахуванням зазначених функцій аудіювання зміст НМК, насамперед посібників для дітей, покликаний забезпечити вправлення молодших учнів у розрізненні: 1) звуків іноземної та рідної мов; 2) довготи і короткості голосних; 3) типів речень: стверджувальних, питальних, заперечувальних, спонукальних за їх інтонаційно-синтаксичним рисунком; в імітації навчальних адитивних матеріалів, у тому числі пісенного і фольклорного. Всі ці завдання мають бути співвіднесеними з навчанням техніки сприйняття іншомовного мовлення на слух.

Вправи у навчанні аудіювання як самостійного рецептивного виду мовленнєвої діяльності мають забезпечити розвиток наступних умінь: 1) слухати, розуміти зміст прослуханого і а) виконувати відповідні дії, б) повторювати за вчителем/диктором навчальні діалогічні і монологічні висловлювання; 2) стежити за своєю мовленнєвою роллю при драматизації навчальних міні-діалогів, пісень-ігор, та ігор, побудованих на матеріалі малих форм дитячого англійського фольклору; 3) розуміти зміст навчальних діалогічних і монологічних аудіо текстів, побудованих за стандартними ситуаціями повсякденного спілкування (з ровесниками, дорослими, в родинному колі, у школі тощо), в т. ч. за принципом діалогу культур.

Система вправ у навчанні аудіювання, закладена в НМК, повинна передбачати:

- **підсистему підготовчих до аудіювання вправ**, спрямованих на формування навичок аудіювання (фонетичних, лексичних, граматичних) і механізмів аудіювання (фонематичного та інтонаційного слуху, слухової пам'яті, осмислення, ймовірного прогнозування);

- **підсистему вправ власне в аудіювання**, спрямованих на формування вмінь аудіювання при роботі з адитивними текстами, зокрема формування таких умінь: 1) передбачати зміст аудіо тексту, 2) виділяти головне в прослуханому, 3) знаходити другорядні деталі; 4) установлювати причинно-наслідкові зв'язки; 5) зосереджувати увагу на діях і характеристиках персонажів; б) визначати логічну послідовність подій і дотримуватися їх при передачі змісту [2].

Результативність і можливість виконання учнями зазначеної системи адитивних вправ зумовлені врахуванням авторами НМК принципу опори на досвід молодших школярів в аудіювання у сфері рідної мови. Правомірність застосування принципу зумовлена двома факторами. По-перше, тотожністю загальнофункціональних механізмів аудіювання як виду мовленнєвої діяльності в різних мовах, а саме: механізмів фонематичного й інтонаційного слуху, сталості слухової уваги, обсягу слухової короткочасної пам'яті, осмислення, самоконтролю, ймовірного прогнозування на смислового і вербального рівнях. По-друге, багатим попереднім досвідом молодших школярів у слуханні рідною мовою. Діти цього віку, за умови цікавої інформації, здатні тривалий час слухати рідною мовою казки, оповідання, захоплюючі історії, ставити при цьому уточнюючі запитання, висловлювати свої думки з приводу почутого.

Таким чином, завдяки цим факторам на початку ознайомлення з іноземною мовою у дітей потенційно сформувався певна готовність до слухання іншомовного мовлення: інтелектуальна, яка базується на зазначених вище механізмах аудіювання, діяльність, пов'язана із сформованістю аудитивних навичок і вмінь у сфері рідної мови, особистісна, зумовлена мотивами аудіювання, джерелом яких є рівень загальнокультурного розвитку дітей: фонові знання, начитаність, вихованість [11].

Вітчизняними дослідниками на матеріалі рідної мови учнів розроблені ефективні методики діагностики готовності молодших школярів до іншомовного аудіювання на початку вивчення ними англійської мови. Їх мета – допомогти вчителю спрогнозувати успішність учнів в іншомовному аудіюванні і зробити процес оволодіння ним якомога індивідуальним і результативним [12; 8].

У контексті цих здобутків книжка для вчителя покликана надати йому методичну допомогу у виявленні потенційної готовності своїх учнів до оволодіння англійською мовою на задекларованому програмі рівні. У цьому напрямі можуть бути запропоновані наступні методичні заходи:

1. Окреслення програми реалізації принципу опори на досвід учнів в аудіюванні у сфері рідної мови, а саме: 1) співпраця з учителями початкових класів; 2) бесіда з учителями; 3) фіксоване спостереження за навчальними досягненнями дітей на початку вивчення іноземної мови; 4) відвідування уроків рідної мови; 5) проведення прогностичного тестування на матеріалі рідної мови з метою визначення готовності кожного учня до оволодіння іншомовним спілкуванням.

2. Подання в додатку до книжки для вчителя стислого опису методики діагностування рівня готовності дітей до іншомовного аудіювання, наведення зразків прогностичних тестів [17].

3. Забезпечення бібліографічних посилань на відповідні методичні джерела.

Центрованість навчання на особистості учня як активного суб'єкта процесу учіння зумовлює методичну цінність принципу врахування вікових та індивідуальних психологічних особливостей молодших школярів для успішності навчання аудіювання, починаючи з перших уроків у другому класі загальноосвітньої школи [6]. Тому в книжці для вчителя варто виокремити ті вікові особливості учнів, врахування яких має полегшити труднощі аудіювання, зробити цей процес формування аудитивних навичок і вмінь більш посильним і цікавим для учнів. Такими є: 1) відкритість молодших школярів до спілкування, важливість цього періоду для створення соціальної ситуації розвитку дитини (Л.С. Виготський, І.О. Зімня, Л.Ф. Обухова, S. Phillips та ін.); 2) сенситивність до засвоєння іноземної мови (Ш.О. Амонашвілі, О.О. Леонтьєв, В. Пенфілд та ін.); 3) яскрава емоційність, реактивність, допитливість, широта інтересів, вразливість дітей цього віку до новизни (Д.Б. Ельконін, Н.С. Лейтес); 4) їхня чутливість до фонологічних характеристик мовлення (Г.В. Рогова, Т.С. Сахарова, E. Andersen, T. Littlewood).

Як зазначають методисти і психологи, молодші учні більш чутливі до фонологічних нюансів мовлення, ніж підлітки. В них добре розвинені слухова увага і слухова короткочасна пам'ять, здібність до імітації. Тому відхилення від норми потребують аналізу причин помічених недоліків (якщо такі є) і пошуку адекватних засобів корекції мовленнєвого розвитку молодшого школяра, в т. ч. співпраці з логопедом [9]. Адже саме в молодшому шкільному віці відбувається інтенсивний розвиток мовленнєвого слуху, пік якого сягає у 8 років, що співпадає з періодом наростаючої говірливості (increased talkativeness) і контактності дітей [28].

Дослідження кореляції між мовленнєвим і музичним слухом засвідчують позитивний вплив останнього на розвиток мовленнєвого слуху і вимови [27]. Музичний слух найбільш інтенсивно розвивається до 9 років. І цей факт доводить, по-перше, необхідність тісної взаємодії між вчителями іноземної мови і співаками у початковій школі, а, по-друге, важливість застосування музики і співів на уроках іноземної мови як засобів: 1) розвитку музичного і відповідно мовленнєвого слуху молодших учнів; 2) естетизації навчального процесу; 3) підвищення інтересу дітей до уроків іноземної мови; 4) зняття психологічної напруги, створенню на уроці сприятливої доброзичливої атмосфери; 5) зануренню в пісенне середовище англійськомовних ровесників. Отже, завдання авторів НМК – органічно підключити пісенний матеріал до змісту всіх компонентів НМК, призначених для дітей (підручник, робочий зошит,

звуковий супровід), та ефективно реалізувати його методичний потенціал при навчанні всіх видів мовленнєвої діяльності, починаючи з аудіювання.

Важливого значення для розвитку слуховимовних навичок як основи аудіювання набуває також врахування даних фонології та фізіології стосовно тісного зв'язку між ритмом як компонентом мовленнєвого слуху і руховою активністю учнів. Методичну доцільність щодо цього доводить слухання і репродукування мікродіалогів серії з чіткою ритмічною організацією «Джазові наспіви» [22; 23; 24], що супроводжуються відповідними рухами: плесканням у долоні в такт ритму, відбиванням дітьми ритму фраз легеньким постукуванням по парті, а також деякими національно обумовленими жестами відповідно до змісту діалогів.

У світлі вирішення завдань навчання аудіювання з урахуванням вікових особливостей і можливостей учнів особлива роль належить звуковому супроводу як обов'язковому компоненту сучасного НМК, покликаному служити дидактичною опорою для:

- слухання та імітації етикетних мовленнєвих кліше;
- слухання та відбивання ритму фраз, що: а) сприймаються на слух, б) промовляються за диктором;
- слухання та усного озвучення навчальних матеріалів монологічного характеру;
- слухання, виразної імітації та усного відтворення малих форм дитячого англійського фольклору, що вивчаються;
- слухання і виконання команд на фоні сучасних музичних ритмів (тобто елементів аеробіки);
- слухання і відтворення тексту та мелодії відповідної пісні; коментування її змісту відповідними рухами;
- розвитку умінь аудіювання іншомовного тексту, побудованого на знайомому матеріалі;
- слухання і використання дітьми англійської мови у позаурочний час.

Отже організаційно-управлінська, комунікативно-навчальна та компенсаторна функції звукового супроводу полягають у моделюванні мовленнєвого середовища, в залученні дітей до нової національної культури, забезпеченні учнів еталонами якісної вимови в процесі формування слуховимовних та ритміко-інтонаційних навичок, створенні умов, наближених до автентичних, для оволодіння учнями вміннями аудіювання текстів, а також умов, необхідних для розвитку освітньої автономії кожного учня та його естетичного виховання.

Зміст звукового супроводу, щоб бути цікавим для учня, повинен передусім відповідати принципу автентичності навчальних адитивних матеріалів.

Принцип автентичності навчальних адитивних матеріалів є одним із проявів реалізації принципу міжкультурної орієнтованості вивчення англійської мови в початковій школі, спрямованого на: 1) ознайомлення дітей з новим соціальним досвідом, а також із світом зарубіжних ровесників, з англійським дитячим фольклором, піснями, з доступними зразками художньої літератури; 2) на виховання приязного ставлення до представників інших країн [19].

Правомірність принципу зумовлена інтересом дітей до світу своїх англомовних ровесників, їхніх ігор, захоплень, стереотипів поведінки, до реалій дитячої субкультури Великої Британії і США, що засвідчено результатами нашого анкетування 340 молодших школярів, а також аналізом літератури (І. А. Бім, Г. М. Доля, L. Cameron, Y. Cook). Успішність міжкультурної орієнтованості навчання зумовлена відсутністю у молодших школярів на відміну від підлітків і дорослих, упереджень, негативних стереотипів щодо інших народів, внутрішня схильність до міжкультурної комунікації (Е.Ціпер. G. Fennes, K. Hargood).

З урахуванням цих факторів реалізація принципу автентичності адитивних навчальних матеріалів, які мають бути закладені в НМК з англійської мови для початкової школи, покликана забезпечити «ілюзію залучення до автентичного мовленнєвого середовища» (М.В. Ляховицький). Інакше кажучи, реалізація принципу покликана компенсувати засобами НМК «відсутність іншомовного культурно-мовного середовища, реальних ситуацій і партнерів спілкування» [3, с. 14].

У контексті модернізації структури і змісту шкільної мовної освіти реалізація принципу автентичності адитивних матеріалів у початковій школі дозволяє враховувати перспективу виходу на вимоги до рівня володіння іноземною мовою, визначені чинною програмою, згідно з

якими випускники основної школи (9 клас) повинні навчитися розуміти на слух нескладні автентичні тексти.

Втілення цієї стратегічної лінії засобами НМК у початковій школі правомірно, крім навчальних аудіотекстів, пропонувати для слухання тексти з автентичних джерел різних типів, жанрів і стилів, які відповідають рівню навченості і розвитку дітей молодшого шкільного віку, їхнім інтересам і потребам. Йдеться про (узагальнюючи названі раніше матеріали): 1) автентичні діалоги етикетного характеру, зокрема діалоги серії «Джазові наспіви»; 2) малі форми дитячого англійського фольклору; 3) зразки дитячої художньої поезії; 4) дитячих пісень; 5) фрагменти дитячих мульт- і відеофільмів; 6) реальні листи дітей з англомовних країн, озвучені зразковими дикторами/вчителями; 7) повідомлення з Інтернету.

Зазначимо, вслід за В.В. Сафоною [19], деякі автентичні джерела потенційно цінні для творчої методичної інтерпретації авторами НМК при підготовці автентичних матеріалів для навчання аудіювання учнів початкової школи:

- оригінальні аудіо записи традиційних англійських казок типу «The Gingerbread Man», «The Little Red Hen» (Ladybird books and tapes);
- матеріали відеокурсів, призначених для учнів початкової школи: відеопродукція типу «Muzzy in Gondoland» by Wendy Harris, «Muzzy Comes Back» by Diana Webster (BBC Video), «Wizadora» (Oxford English Video), «Cuckoo» (Longman ELT Video);
- аудіювання озвученого англомовного мовлення в комп'ютерних іграх для молодших школярів, що призначено переважно для використання англійської мови в позаурочних умовах з метою задоволення індивідуальних потреб учнів.

Особливе місце у створенні іншомовного середовища і зануренні дітей в нього посідає дидактичне мовлення вчителя. До дидактичного мовлення вчителя як до засобу регуляції іншомовної поведінки молодших учнів при формуванні умінь слухати англійське мовлення висуваються наступні вимоги.

Передусім воно повинно бути автентичним, тобто відповідати узусу (ситуації спілкування вчителів-носіїв конкретної іноземної мови). Його специфічно професійними ознаками є також лаконічність, що співвідноситься такою характеристикою дитячого дискурсу в будь-якій мові; чіткість і виразність мовлення; його постійна адресованість, зверненість до дитячої аудиторії (Now then, kids/ class, listen to my story/commands); адаптованість до рівня мовленнєвої підготовки учнів; емоційно-експресивне забарвлення; нормативність (правильність) мовлення.

Тоді книжка для вчителя може надати йому допомогу і зорієнтувати на правильне користування дидактичним мовленням як інструментом своєї професії. Проявом цього може бути комунікативно-мовленнєвий репертуар дидактичних інструкцій учителя англійської мови, поданий в одному із додатків до книжки для вчителя. Подібний підхід реалізовано С.Г. Тер-Мінасовою та її співавторами у створеному ними НМК [20]. Дамо приклади мовленнєвих зразків для організації роботи молодших учнів при слуханні аудитивних матеріалів.

Let's listen to the tape. Listen carefully, please.

Listen and repeat. In turn please starting with Nick. Speak up, please.

As you listen, do exercise... As you listen, mark your answer. Listen and draw.

Let's sing a song. Listen to the tune, first. Now say the words after me. All together. Everybody, please.

Специфіка початкового етапу дидактично виправдовує використання деяких інструкцій і пояснень рідною мовою дітей. Це стосується ознайомлення з ситуацією спілкування, правилами гри, умов використання вправ на когнітивній основі. Але ці інструкції і пояснення мають бути чіткими, лаконічними з елементами дидактичних англомовних кліше заохочувального та оцінювального характеру.

Необхідність реалізації принципу дидактичної цінності навчальних аудитивних матеріалів зумовлена значним дидактичним потенціалом зазначених вище функціональних типів автентичного аудитивного матеріалу для якісного вирішення засобами НМК дидактичних задач, спрямованих на здійснення освіти, виховання і розвитку особистості дитини в ході оволодіння нею компетенції в аудіювання. Дійсно, поступове ознайомлення з формами дидактичних інструкцій англійською мовою привчає молодших школярів уважно ставитися до мовлення вчителя. А слухання автентичних мікродіалогів етикетного характеру сприяє вирішенню таких

задач: 1) формуванню аудіоопори для якісної імітації і драматизації цих діалогів; 2) створенню аудіообразу «мовленневої ввічливості» в англійській мові; 3) моделювання умов для позитивного впливу на українську мову тих учнів, для яких не є характерним вживання формул ввічливості в рідній мові. Аудіювання ж навчальної відеопродукції типу «Muzzy in Gondoland», «Muzzy Comes Back» (BBC Video) допомагає: 1) перевірити якість сформованості умінь аудіювати спрощений автентичний текст; 2) залучати дітей до світу своїх англійських ровесників (слухання матеріалів британського дитячого фольклору): а) сприяє культурознавчому збагаченню учнів; б) сприяє створенню звукової опори для виразної імітації та усного відтворення матеріалу, що вивчається; в) розвиває кмітливість при вирішенні римованих загадок; г) стимулює рухову активність при коментуванні текстів віршиків і пісень відповідними рухами. Загалом же при застосуванні автентичних аудитивних матеріалів суттєво розширюються можливості для організації вправління в аудіюванні.

Ефективність вправління, як відомо, зумовлена передусім вмотивованістю дій учнів. Унікальність дошкільного і молодшого шкільного віку полягає в тому, що в цей період розвитку дітей можливо включення процесу вивчення іноземної мови в контекст ігрової діяльності з метою створення внутрішньої імітації й підтримання живого інтересу до оволодіння новою мовою в умовах, коли природна потреба в спілкуванні іноземною мовою, що вивчається, поки що відсутня. Адже всі завдання спілкування у цьому віці можуть бути вирішені рідною мовою (І.О. Зімня, Н.Д. Гальскова, З.М. Нікітенко). Ось чому одним із провідних принципів навчання аудіювання у початковій школі має стати принцип комунікативно-ігрової організації процесу сприйняття іншомовної аудитивної інформації різних рівнів і жанрів мовлення.

Сутність принципу полягає в тому, що наявність глобально діючої у дітей молодшого віку ігрової мотивації дає змогу за допомогою гри зробити комунікативно виправданими, осмисленими і цікавими для молодших учнів дії іншомовного слухання: 1) при сприйнятті аудитивного матеріалу на рівні фонем, сполучення фонем, слів, словосполучень, фраз, інтонації як єдності словесного наголосу і фразової мелодії (фразового наголосу, темпу, паузації, ритму, тембру); 2) при сприйнятті різних жанрів мовлення: римовання, пісеньок, віршиків, мікродіалогів, монологічних текстів різних функціональних типів (описів, повідомлень, розповідей, фабульних текстів).

Проблемі навчання іншомовного аудіювання молодших школярів на комунікативно-ігровій основі приділяється певна увага у вітчизняній і зарубіжній методичній літературі [1; 25; 26; 27]. Наведемо узагальнюючі здобутки сучасної методики і дані нашого дослідного навчання, приклади деяких ігрових аудитивних вправ.

Рівень фонем. У робітника зоопарку якісь негаразди зі слухом. Допоможемо йому визначити, в якому ящику знаходяться бджоли, а в якому змії [Θ -Θ -Θ] [ð-ð-ð].

Рівень словосполучення. Допоможемо бабусі, яка не знає англійської мови. Послухаємо телефонні номери її онуків, які навчаються і живуть в різних містах Великої Британії. So listen and write. Послухай і запиши: 0439917, 1523314.

Рівень над фразовою єдністю (у формі ланцюжка однотипних фраз, об'єднаних єдиним комунікативним завданням за методом загальної фізичної реакції – total physical response (TPR).

Kids! Ви на уроці фізкультури в англійській школі. At the PE lesson. Listen and do the commands of your teacher: Hop. Walk. Run. Jump. Stop, please. Again, please. Walk. Jump. Run. Hop. Sit down and rest a little. Thank you.

Kids! У вашої британської ровесниці Ann незабаром день народження. Ann likes fruit very much. Енн дуже любить фрукти. Намалюємо їй кошик з фруктами – a fruit basket. So listen and draw: 1. Draw a brown basket. 2. Draw a red apple. 3. Draw a yellow banana. 4. Draw a green apple. 6. Draw an orange orange. 6. Draw a yellow lemon. 7. Draw a red cherry. Now put up hands with your fruit baskets. Thank you.

Рівень розгорнутого тексту:

Dear boys and girls! Ми отримали звукового листа від хлопчика з Англії. Перекладемо його для ваших друзів, які вивчають іншу іноземну мову. Послухайте спочатку зміст цього листа, коли я читатиму його вдруге, запишіть в паузах переклад кожного речення. Бажаю успіху!

Hello! I am Bob. I am nine. I live in London. I live in Green Street. Meet my family. Look at the photo. This is my father. His name is Victor Brown. This is my mother. Her name is Ann Brown. This is my sister. Her name is Helen. This is my brother. His name is Sam. Sam is a baby. I love my family.

And what about your family? What is your name? Where do you live? Let's be penfriends.

Goodbye.

Навчання дітей аудіювання на комунікативно-ігровій основі не означає відмову від серйозної інтелектуальної праці молодших учнів. Навпаки, поєднанням різних стратегій забезпечуються диференційований характер шкільної мовної освіти як одна із її провідних тенденцій сьогодні [5]. Тому з перших кроків засвоєння англійської мови дітей треба привчати до самостійної роботи над засвоєнням всіх видів мовленнєвої діяльності, в т. ч. аудіювання. Ось чому одним із провідних принципів навчання аудіювання правомірно вважати принцип забезпечення освітньої автономії молодших учнів в процесі навчання англійської мови.

Методологічну основу принципу становлять насамперед положення експертів Ради Європи з мовної освіти про залежність успішності сучасної мовної освіти значною мірою від оволодіння дітьми освітньою автономією (Success of contemporary language education also demands on learner's autonomy. Children have to learn to be autonomous), від усвідомлення дітьми, що вони знають і чого мають навчитися, що вони можуть зробити задля цього і чого вони досягли за певний проміжок часу. Діти мають відчувати відповідальність за освіту, яку вони набувають, і бути здатними здійснювати самоконтроль і самооцінювання своїх навчальних досягнень. Ось чому одне із завдань вчителя при навчанні мови – сформулювати ці якості. А завдання НМК, додамо, в аспекті реалізації його організаційно-управлінської, адаптивно-оптимізуючої та професійно-моделюючої функцій як засобу особливого призначення – правильно зорієнтувати вчителів щодо формування загальнонавчальної (стратегічної) компетенції молодших учнів.

По-перше, це може бути здійснено шляхом методичних рекомендацій стосовно формування умінь стратегічної (загально навчальної) компетенції молодших школярів, як-от: 1) *організаційних умінь* (організація учнем свого робочого місця, орієнтування в часі, планування навчальних дій); 2) *загальнонавчальних умінь* (уміння зосереджено слухати, виділяти смислові елементи, користуватися мовою і контекстуальною здогадкою, упізнавати типи речень за інтонацією, обиратися на значення незнайомих слів за подібністю із словами рідної мови, уточнювати деталі почутої інформації за допомогою перепитування, уміння міркувати); 3) *загальнопізнавальних умінь* (пов'язаних з формуванням розумових дій аналізу і синтезу); 4) *контрольно-оцінювальних умінь*, пов'язаних з контролем та оцінюванням учнем своїх навчальних результатів [17, с. 22].

По-друге, включення в робочий зошит комплексу адитивних вправ, за Л.В. Ягенич [22, с. 6–14], спрямованих на формування у молодших школярів стратегічної компетенції в процесі кожного тематичного циклу навчання аудіювання за трьома етапами: 1) *етап самоорганізації* (налаштування до підготовки адитивної вправи, планування своєї діяльності, робота за пам'ятками «Підготуй робоче місце та себе до виконання вправи», «Як планувати виконання вправи?»); 2) *виконавчий етап*: слухаючи аудіо запис, діти виконують конкретні реактивні дії (малюють, розфарбовують). При повторному прослуховуванні здійснюється самоконтроль; 3) *етап рефлексії*, на якому школярі вчаться визначати рівень досягнення поставленої мети, працюючи з пам'яткою «Як я можу себе оцінити?».

Зазначимо, що розроблена Л.В. Ягенич технологія формування стратегічної компетенції молодших учнів у процесі навчання англійської мови спілкування з використанням запропонованих засобів навчання (вправ, пам'яток, контрольних листків для само оцінювання) створює належну методологічну основу для більш послідовної реалізації контролюючої функції НМК під час навчання аудіювання і здійснення самоосвіти учня при створенні підручників/НМК нового покоління.

Такими є провідні принципи навчання англійської мови аудіювання в початковій школі, реалізація яких засобами НМК має забезпечити результативність цього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Басіна А. Методика викладання іноземної мови в початковій школі. – К.: Шкільний світ, 2007.
2. Бігич О. Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи: Навч. посібник. – К.: Ленвіт, 2006. – 199с.

3. Бориско Н. Ф. Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка (на материале интенсивного обучения). – К.: Видав. центр КДЛУ. – 1999. – С. 126–156.
4. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам : Лингводидактика и методика: Учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. – М. : Академия. – 2005. – 236 с.
5. Державний стандарт початкової освіти (2005). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
6. Жеренко Н. Є. Вплив вікових та індивідуальних психологічних особливостей на успішність аудіювання учнів другого класу // Методика викладання іноземних мов: Наук.-метод. збірник – К. : Ленвіт, 1996. – Вип. 25. – С. 97–99.
7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук.ред. укр.. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
8. Коломінова О. О. Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англійського спілкування: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 1998. – 16 с.
9. Логинова Л. И. Как помочь ребенку заговорить по-английски : Книжка для учителей. – М.: Владос, 2004. – 208 с.
10. Методична підготовка студентів до реалізації дослідної діяльності вчителя іноземної мови у початковій школі // Іноземні мови. – 2007. – № 3. – С.25–26.
11. Метьолкіна О. Б. Методики вивчення рівня розвитку адитивних механізмів та вправи для їх формування у процесі навчання іншомовного аудіювання першокласників // Іноземні мови. – 1995. – № 3–4. – С. 85–88.
12. Метьолкіна О. Б. Індивідуалізація навчання аудіювання учнів підготовчого етапу школи з поглибленим вивченням іноземної мови // Методика викладання іноземних мов: Наук.-метод. Збірник – К.: Освіта, 1994. – Вип. 23. – С. 113–118.
13. Мильруд Р. П. Современный методический стандарт обучения иностранным языкам в школе// Иностранный язык в школе. – 1996. – № 1. – С. 5–12.
14. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземна мова 2 - 12 класи. – К.: Перун; Ірпінь, 2005. – С. 20–21.
15. Рогова Г. В., Верещагина И. Н. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях: Пособие для учителей и студентов педвузов. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 2000. – 232 с.
16. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі. – К. : Ленвіт, 2005. – 207 с.
17. Роман С. В. Методична підготовка студентів до реалізації дослідної діяльності вчителя іноземної мови у початковій школі // Іноземні мови. – 2007. – № 3. – С. 25–26.
18. Роман С. В., Коломінова О. О. Функції підручника англійської мови для початкової школи // Іноземні мови. – 2006. – № 3. – С. 51–56.
19. Сафонова В. В., Соловова Е. Н. Программа начального общего образования по английскому языку. – М.: АСТ «Астрель», 2006. – 48 с.
20. Тер-Минасова С. Г. и др. Книга для учителя к учебнику английского языка для 2-го класса общеобразовательных учреждений. – М.: АСТ «Астрель», 2006. – 223 с.
21. Ягенич Л. В. Формування у молодших школярів стратегічної компетенції в процесі навчання аудіювання англійською мовою: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2007. – 21 с.
22. Graham C. «Jazz Chants» Rhythms of American English For Students Of English As A Second Language.- Oxford: Oxford University Press, 1978. – 80 p.
23. Graham C. Longman Children's Picture Dictionary With Songs And Chants. – Longman, 2005. – 128p.
24. Graham C. Small Talk. More Jazz Chants. – Oxford: Oxford University Press, 1986. – 86 p.
25. Linse C. The Children's Response TPR and Beyond. – Washington: Alemany Press, 1983. – 75 p.
26. Maley A. Storytelling with Children. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 217 p.
27. Phillips S. Young Learners. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 185 p.
28. Templin M. C. Certain Language Skills In Children: Their Development And Interrelationship. – Univ. of Minesota Press, 1987.